

Raport științific

privind implementarea proiectului în perioada mai – decembrie 2018

În perioada mai-decembrie 2018, activitățile în cadrul proiectului *Ofițerii români din armata habsburgică și implicarea lor în societatea civilă (de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până în 1918)* (UEFISCDI PN-III-P1-1.1-ID-TE-2016-0432) au debutat și s-au desfășurat în conformitate cu planul propus la contractare, atât din punct de vedere al cercetării, cât și al diseminării rezultatelor. Echipa a avut inițial cinci membri (directorul de proiect, doi cercetători postdoctorali, doi doctoranzi), iar din luna august a fost cooptat încă un cercetător postdoctoral.

A. ACTIVITATEA DE CERCETARE FUNDAMENTALĂ

Activitatea de cercetare fundamentală a avut ca obiectiv principal realizarea etapelor preliminare cercetării propriu-zise, în cadrul următoarelor activități (conform planului de activități):

1.1. Stabilirea și definirea conceptelor-cheie

Conceptele-cheie cu care operăm sunt cele de „ofițer”, „societate civilă” și „implicare”.

În ceea ce privește conceptul de „ofițer” - care este de altfel destul de ușor definibil - pentru a elimina orice posibile ambiguități, am decis să avem în vedere, în mod explicit, doar acele cadre militare care au deținut cel puțin gradele de ofițer-voluntar pe perioada de un an (*Offizieranwaerter (OA) / Tisztjelölt*) sau cadet (*Kadett / Hadapród*).

Conceptul de „societate civilă” este cel asupra căruia am insistat cel mai mult, din punct de vedere metodologic, rezultatele urmând a face obiectul unui studiu special dedicat societății civile românești din Transilvania secolului al XIX-lea. Pe scurt, în cadrul proiectului nostru, vom defini societatea civilă ca sumă a actorilor instituționali de tip asociativ care acționează în afara statului sau familiei (deci inclusiv actorii economici), dar și a inițiativelor ne- sau semi-instituționalizate generate de evenimente sau cauze speciale (caritate în favoarea celor loviți de dezastre naturale sau conflicte militare, manifestări patriotice sau de loialism monarhic, colaborări public-privat în interes mutual - de ex. construcția căilor ferate). De asemenea, deși societatea civilă în Transilvania epocii este profund delimitată etnic (asociațiile au în general caracter național), intenția noastră este de a identifica și formele sale de manifestare trans-naționale sau a-naționale (în sensul acelei „national indifference” propusă ca și concept de P. Judson).

În privința implicării, înțelegem prin aceasta formele de contact ale ofițerilor, direct sau indirect (prin intermediul soțiilor) cu societatea civilă: calitatea de membri, participarea la

evenimente, sprijinirea unor activități, donații, discursuri, luări de poziții în presă etc. Luăm în considerare și activitatea ofițerilor în rezervă.

1.2. Eșantionarea instituțiilor societății civile

În privința segmentului ne- sau semi-instituționalizat al societății civile, dat fiind interesul istoriografic redus de care s-a bucurat până acum, am decis să strângem orice informație care privește eventuale implicări ale ofițerilor sau ale soțiilor lor.

În privința segmentului instituționalizat, vom căuta să identificăm prezența și activitatea ofițerilor sau a soțiilor lor în următoarele instituții și asociații:

- Comunitățile de avere ale fostelor regimente de graniță;
- Principalele asociații culturale: Astra, Asociația Arădeană, Asociația Maramureșană și ansamblul activităților lor;
- Reuniunea pentru fond de teatru român;
- Sinoadele și congresele bisericești, precum și orice altă formă de interacțiune cu mediul ecleziastic;
- Conducerea sistemului bancar românesc din Ungaria în întregime (peste 200 de bănci, complet repertoriate între 1900-1918)
- Câmpul politicii: partide politice, congregațiile comitatense, parlament (evident, după pensionare)
- Reuniunile de femei și în special Reuniunea femeilor române din Brașov până în anii 1880.
- Activitățile de caritate desfășurate cu ocazia unor dezastre sau evenimente majore

1.3. Construcția eșantionului de control al ofițerilor

Eșantionul de control al ofițerilor va fi format din acei ofițeri pentru care este facilă recuperarea informației biografice și mai ales a carierei, pe baza dosarelor de personal. În acest moment, parțial și în baza sondajelor arhivistice la Arhiva e război din Viena, am decis ca eșantionul de control al ofițerilor să fie constituit din ceea ce am putea numi „elita” corpului ofițeresc românesc, respectiv, absolvenții celor două academii militare din Imperiu: cea de la Wiener Neustadt și cea de la Budapesta (Ludovika). Cei aproximativ 130 de ofițeri vor fi analizați prosopografic, pentru a genera un eșantion de control (respectiv un profil-tip al ofițerului român) la care să poată fi raportate informațiile despre ceilalți ofițeri (absolvenți de institute militare, școli de cadeți, voluntari etc.) a căror activitate o identificăm cercetând instituțiile societății civile. Actualmente, folosind exclusiv lucrările de prosopografie și baza de surse digitizate Arcanum am reușit reconstrucția biografică și a carierei pentru majoritatea celor 30 de absolvenți români ai Academiei Ludovika. După includerea datelor arhivistice de la Budapesta și Pitești (unii dintre ei au continuat cariera în armata română) sperăm să redactăm un studiu exhaustiv, sau poate chiar o lucrare de prosopografie dedicată acestora, aprofundând astfel munca începută de C. Sigmirean.

Ca un corolar al construcției eșantionului, menționăm că efectuăm și extragerea din șematismele militare a ofițerilor români (sau posibil români) pentru perioada 1803-1918. În prezent am ajuns în anii 1850, iar lista numelor este cel puțin dublă față de ceea ce se cunoștea istoriografic, noutățile venind mai ales dinspre regimentele de infanterie de linie dinaintea de 1848, unde prezența românilor a fost aproape necercetată deoarece atenția istoricilor s-a îndreptat prioritar asupra regimentelor de graniță. La finalul proiectului vom pune la dispoziția viitoarelor cercetări o listă cât mai completă de nume și cariere de ofițeri români, așa cum apar în șematismele oficiale austriece, pentru a sprijini cercetările viitoare de prosopografie militară (Activitatea 1.12).

1.4. Construcția modelului de reconstrucție a carierei

Pentru reconstrucția carierei vom folosi un model de tip Entity-Attribute-Value, în așa fel încât să putem integra informația în baza de date Historical Data Grinder, pentru a corobora imaginea de ansamblu a implicării ofițerilor și soțiilor lor cu ceea ce știm până acum despre societatea civilă românească în general.

1.5. Rezolvarea problemelor metodologice deosebite întâmpinate

Până în acest moment nu am întâmpinat probleme metodologice deosebite. Cea mai dificilă operațiune care se prefigurează este identificarea dosarelor de personal la Arhiva de Război din Viena, însă succesul avut cu un eșantion din arhiva regimentelor de graniță ne face să fim optimiști și în această privință.

1.6. Taxonomia interacțiunii subiecților cu societatea civilă (se continuă în etapa a 2-a)

Taxonomia interacțiunii ofițerilor și soțiilor cu societatea civilă urmează modelul menționat la pt. 1.1. (definiția „implicării”). Până acum am reconstituit în seturi de date electronice prezența ofițerilor și soțiilor în varii asociații și societăți menționate la pt. 1.2 și am extras din presa digitizată cazurile în care apar mențiuni de implicare a lor în activități ne-instituționalizate, dar integrabile sferei societății civile. În măsura în care fondurile arhivistice ne vor permite, vom continua să extragem prezențele militare și din alte asociații, care nu au publicat anuare sau liste de membri.

1.7. Repertorierea subiecților implicați (se continuă în etapa a 2-a)

Avem în acest moment o listă de câteva zeci de ofițeri (majoritatea pensionari sau în rezervă) și soții de ofițeri asociabili cu activități integrabile sferei societății civile, pe care urmează să o completăm în lunile următoare.

B. STAGII DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

1. Stagii de cercetare arhivistică.

Membrii proiectului au desfășurat activități de cercetare arhivistică după cum urmează:

Mihaela Mehedinți-Beiean și Csaba Horváth la Serviciul Județean Brașov al Arhivelor Naționale și la Casa Mureșenilor din Brașov, având ca obiectiv cercetarea Fondului Reuniunii Femeilor Române din Brașov și o evaluare a situației fondului Regimentului de graniță de la Orlat.

Oana Iudean-Sorescu, Vlad Popovici, Csaba Horváth cercetare la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia și la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, având ca obiect în special delegații la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (dintre care mulți au fost militari), dar și instituții ale societății civile care au activat pe teritoriul comitatului Alba de Jos.

Csaba Horváth la Arhiva de Război din Viena, în luna noiembrie 2018, unde a făcut cercetări privind situația dosarelor de personal ale ofițerilor români și de unde a recuperat documente inedite și necunoscute până acum privind organizarea regimentelor de graniță din Transilvania și, mai ales, structura corpului ofițerilor și subofițerilor. Dacă ofițerii perioadei nu sunt români, în schimb printre subofițeri regăsim și români, intenția noastră fiind de a verifica în ce măsură putem reconstitui dinastia familială militară românești și când/dacă, în acest șir generațional, se face trecerea de la subofițeri la ofițeri (Activitatea 1.12).

2. Stagii de cercetare bibliografică

Prezența lui Csaba Horváth la Viena a fost benefică proiectului și în sensul în care a avut acces la cele mai noi lucrări în domeniul istoriei militare a armatei austriece și austro-ungare.

C. LIVRABILE, REZULTATE ȘTIINȚIFICE ȘI DISEMINARE (PUBLICAȚII ȘI REUNIUNI ȘTIINȚIFICE)

Livrabilele prevăzute și indicatorii scientometrici prevăzuți au fost în întregime realizate/ți.

Ca livrabile pentru anul 2018 enumerăm:

- comunicări prezentate la evenimente științifice și secțiuni organizate în cadrul acestora (activitatea 1.8), ocazie cu care a avut loc și interacțiunea cu alți cercetători interesați ai temei (activitatea 1.11);
- publicații de specialitate (activitatea 1.9);
- site-ul proiectului, care funcționează la o adresă cunoscută, cu extensie internațională, în limba engleză (activitatea 1.10) (<https://istoriagranitei.ro/proiect-roha-cs/>)

Membrii proiectului au luat parte la reuniuni științifice internaționale și au pregătit două studii privind societatea civilă în zona fostei granițe militare și asociaționismul feminist românesc în Transilvania, ambele urmând a fi publicate în volume la edituri internaționale de prestigiu (în Austria și SUA). De asemenea, am organizat o masă rotundă tematică în cadrul Congresului Național al Istoricilor Români (Iași, 28-31 august 2018) și o secțiune privind bazele de date istorice în cadrul Society for Romanian Studies Conference (București, 26-30 iunie 2018). Membri proiectului au 3 participări la conferințe internaționale (Lviv, Cluj și Târgoviște) și 6 la conferințe naționale (Iași și București), cărora li se alătură o prelegere a directorului de proiect despre societatea civilă din Transilvania, susținută în cadrul unei școli de vară.

Au fost trimise pentru publicare două studii în reviste indexate în baze de date internaționale (inclusiv Revista de Istorie Militară – cea mai importantă publicație națională de profil) și două studii în volume la edituri internaționale de prestigiu.

Redăm mai jos activitatea științifică detaliată a membrilor proiectului:

Studii în volume internaționale

Vlad Popovici, *The Former Military Border and the Emergence of Civil Society in Transylvania (1851-1918)*, in *Borders as a Phenomenon of Modern Central European History* (Proceedings of the Workshop), LIT Verlag (Central European Historical Perspectives series) (în recenzare).

Oana Sorescu-Iudean, Vlad Popovici, *Patterns of Romanian Women's Civic and Political Engagement in Nineteenth and Early Twentieth Century Transylvania*, in Marta Verginella (ed.), *Women, Social Networks, Nationalism*, Purdue University Press, 2019 (în recenzare).

Studii în periodice indexate în baze de date internaționale

Csaba Horváth, *Cadrul instituțional al pregătirii ofițerilor militari habsburgici și austro-ungari* [The institutional framework for the training of the Austrian-Hungarian army's officers], in „Revista de Istorie Militară” (în recenzare).

Vlad Popovici, *ASTRA's membership in the early 1900s*, in „Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historica”, 2018, nr. 2 (sub tipar).

Evenimente științifice

A. Organizate

26-30 Iunie 2018, București, From Digital to Social. Current Digital History Developments in Romanian Studies, section at 2018 Conference of Society for Romanian Studies: #Romania 100. Looking forward through the past, 7th ed. Organizatori: Vlad Popovici, Oana Sorescu-Iudean; Discussant: Oana Sorescu-Iudean.

29 August - 1 Septembrie 2018, Iași, Congresul Național al Istoricilor Români. Masa rotundă: Ofițerii armatei austriece și austro-ungare [The Officers of the Austrian and Austrian-Hungarian Army], Organizator: Vlad Popovici. Participanți: Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, Ioan Cârja, Vlad Popovici, Sandra-Cristina Hirsch, Horváth Csaba.

B. Participări cu comunicări

Vlad Popovici, The Former Military Border and the Emergence of Civil Society in Transylvania (1851-1918), Workshop: Borders as a Phenomenon of Modern Central European History, 7-8 Iunie 2018, Lviv, Ivan Franko University.

Vlad Popovici, Angela Lumezeanu, A prosopographical database for 19th century Transylvania and not only, Conference of Society for Romanian Studies: #Romania 100. Looking forward through the past, 7th ed., 26-30 Iunie 2018, București.

Csaba Horváth, Pregătirea ofițerilor austro-ungari, Masa rotundă: Ofițerii armatei austriece și austro-ungare, Congresul Național al Istoricilor Români, 29 August - 1 Septembrie 2018, Iași.

Mihaela Mehedinți-Beiean, Între datorie și conștiință națională. Ofițerii români din armata austro-ungară în preajma Marii Uniri, Congresul Național al Istoricilor Români, 29 August – 1 Septembrie 2018, Iași.

Vlad Popovici, Angela Lumezeanu, Historical Data Grinder și utilizarea ei în reconstrucția istorică a societății civile românești din Transilvania epocii moderne [Historical Data Grinder and its utility in the historical reconstruction of the Romanian civil society in Transylvania], Congresul Național al Istoricilor Români, 29 August - 1 September 2018, Iași.

Oana Sorescu-Iudean, Angela Lumezeanu, Un model digital pentru surprinderea succesiunii în Transilvania premodernă, Congresul Național al Istoricilor Români, 29 August - 1 Septembrie 2018, Iași.

Mihaela Mehedinți-Beiean, From a multi-ethnic empire to a national state: The contribution of Romanian officers in the Habsburg army to the creation of Greater Romania as presented by Transylvanian journalists, „The End of an Era: World War One and the Birth of a New World Order. 1918-2018: A Nation Affirmed”, 18-20 Octombrie 2018, Cluj-Napoca and „100 Years since Modern Independence and Unification in Baltic Sea Region and East-Central Europe”, Ninth International Conference on Baltic and Nordic Studies in Romania, 15-16 Noiembrie 2018, Târgoviște.

Inițiative educaționale

Vlad Popovici, 27 Iulie 2018, Cluj-Napoca, Junior Summer University UBB Cluj-Napoca, 11th ed., 2018, Prelegere: Asociaționism și societate civilă la românii din Transilvania până la Primul Război Mondial.

D. CONCLUZII

Activitatea de cercetare în cadrul proiectului a evoluat în parametrii asumați în cadrul contractului și toate activitățile și obiectivele au fost îndeplinite, conform descrierilor anterioare. Membrii proiectului au fost implicați atât în activități de cercetare-documentare, cât și în activități de diseminare, prin publicații, conferințe și prelegeri publice. Criteriile scientometrice asumate au fost îndeplinite și s-a căutat ca activitatea să aibă și vizibilitate internațională. S-au organizat secțiuni la conferințe naționale și

internaționale, cu participarea unor cercetători cunoscuți ai temei, au fost aduse în țară documente inedite valoroase din arhivele vieneze, au fost generate primele liste complete (în măsura posibilului de ofițeri români din armata imperială austriacă). Activitatea de culegere a informației va continua și în 2019, când intenționăm să recuperăm mai mult material documentar din arhivele vieneze, dar și din cele de la Budapesta și Pitești, iar în a doua jumătate a anului viitor, conform calendarului activităților, vor începe să fie publicate primele studii de sinteză privind societatea civilă românească din Transilvania și implicarea ofițerilor în aceasta.

Cluj-Napoca, noiembrie 2018

Director proiect,
Lector Dr. Vlad Popovici